

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ: ΘΕΩΡΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΕΣ

«Καλύτερα να αποτύχεις έντιμα παρά να επιτύχεις με ΑΠΑΤΗ»
Σοφοκλής, 495-406 π.Χ.

Εισαγωγή

Οι επίσημες εγκληματολογικές στατιστικές των περισσότερων χωρών παρέχουν πληροφορίες για σοβαρά εγκλήματα που ερευνώνται από την αστυνομία και εκδικάζονται από τα δικαστήρια. Γενικά, οι εγκληματολογικές στατιστικές της αστυνομίας παρέχουν πληροφορίες τόσο για εγκλήματα κατά προσώπων όσο και για εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας. Η πρώτη πλατιά κατηγορία συνήθως περιλαμβάνει το φόνο και την ανθρωποκτονία, τη βιαιοπραγία, το βιασμό και τη ληστεία (συμπεριλαμβανομένης της ένοπλης), ενώ η δεύτερη περιλαμβάνει τον εμπρησμό, τα ναρκωτικά, τις διαρρήξεις, τις απάτες, τις κλοπές και τις εγκληματικές βλάβες περιουσίας.

Η απάτη αναφέρεται στην ενσυνείδητη παραποίηση της αλήθειας, που στηρίζεται στην εμπιστοσύνη και στην ευπιστία των άλλων και αποβλέπει σε οικονομικά κυρίως οφέλη, ήτοι απόσπαση χρημάτων ή ιδιοκτησίας ή άλλου οικονομικού οφέλους. Η απάτη, όπως και η πλαστογραφία, συνιστά οικονομικό έγκλημα¹, το οποίο, με τη σειρά του,

1. Οι συγγραφείς του βιβλίου αυτού είναι Κύπριοι, και η Κύπρος, ως πρώην βρετανική αποικία, είναι χώρα κοινοδικαίου. Ο όρος «έγκλημα» χρησιμοποιείται ως μετάφραση των αγγλικών όρων «crime» και «criminal

αποτελεί παράδειγμα εγκλήματος «λευκού κολάρου», μιας έννοιας της εγκληματολογίας ευρύτερα γνωστής, που άλλοτε ταυτίζεται με το οικονομικό έγκλημα και άλλοτε με τις παράτυπες επιχειρηματικές δραστηριότητες. Τα εγκλήματα τόσο κατά του προσώπου όσο και κατά της περιουσίας αποτελούν ένα από τα κύρια θέματα των μέσων μαζικής ενημέρωσης, ενώ το οικονομικό έγκλημα γενικά έχει περιορισμένη κάλυψη. Εξειδικευμένες έρευνες και στατιστικές καταδεικνύουν ότι η απάτη είναι διάχυτη στην κοινωνία μας, ότι πολλές φορές μένει ατιμώρητη και ότι το κόστος στην οικονομία είναι πολύπλευρο.

Σχετικά με τη συχνότητα οικονομικών εγκλημάτων, σύμφωνα με το Στατιστικό Δελτίο του βρετανικού Υπουργείου Εσωτερικών, κατά την περίοδο από το Μάρτιο 2007 μέχρι τον Απρίλιο 2008 καταγράφηκαν συνολικά 155.358 αδικήματα πλαστογραφίας και παραχάραξης από την αστυνομία στην Αγγλία και την Ουαλία (με συνολικό πληθυσμό 54,4 εκατ. το 2008), αριθμός που αντιπροσωπεύει ποσοστό 3% του συνόλου των αδικημάτων που καταγράφηκαν. Σχετικά με τα ποσοστά εγκληματικότητας στη Βρετανία, από το 2001 διεξάγεται κάθε δώδεκα μήνες από το Υπουργείο Εσωτερικών μια έρευνα με βάση αναφοράς τα θύματα των αδικημάτων γνωστή ως Βρετανική Έρευνα Εγκλήματος (British Crime Survey), η οποία συνιστά ένα συμπληρωματικό μέτρο, πέρα από τις στατιστικές της αστυνομίας, σχετικά με τον όγκο και τον τύπο των εγκλημάτων στη χώρα, ενώ παρέχει και δεδομένα για τις δημόσιες αντιλήψεις που αφορούν το έγκλημα (rds.homeoffice.gov.uk/rds/bcs1.html).² Δυστυχώς, η Βρετανική Έρευνα Εγκλήματος δεν περιλαμβάνει την πλαστογραφία και την παραχάραξη. Ως αποτέλεσμα, δεν υπάρχουν συγκρίσιμα στοιχεία με βάση αναφοράς τα θύματα των αδικημάτων αυτών. Για αυτές τις πληροφορίες χρειάζεται να εξετάσουμε τις έρευνες απάτης που διεξάγονται από μεγάλες λογιστικές εταιρείες και μεμονωμένους ερευνητές.

offence» και ως συνώνυμος με τον όρο «ποινικό αδίκημα» που χρησιμοποιείται στον κυπριακό ποινικό κώδικα, συγχωνεύοντας τους όρους «πλημμέλημα» και «κακούργημα» που χρησιμοποιούνται στην Ελλάδα.

2. Είναι ενδιαφέρον να σημειώσουμε εδώ ότι το βρετανικό Υπουργείο Εσωτερικών έχει διεξαγάγει επίσης μια «Έρευνα Εμπορικής Θυματοποίησης» (Commercial Victimization Survey) το 1994 και το 2002 (βλ. Home Office, 2010).

Η παγκόσμια έρευνα οικονομικού εγκλήματος (απάτης) της PwC (2009) κατέδειξε ότι ποσοστό 30% των συμμετεχόντων στελεχών εταιρειών ανέφεραν ότι η εταιρεία τους είχε βιώσει ένα περιστατικό απάτης τους τελευταίους δώδεκα μήνες, με εκείνα που προέρχονται από αναδυόμενες αγορές να αναφέρουν μεγαλύτερα ποσοστά. Είναι ενδιαφέρον ότι, ενώ κανονικά θα περίμενε κανείς να αυξάνονται τα οικονομικά εγκλήματα σε περιόδους οικονομικής δυσπραγίας, μια έρευνα για την απάτη με 2.200 συμμετέχοντες από 22 χώρες της Ευρώπης που πραγματοποιήθηκε από την Ernst & Young το 2009 έδειξε ότι 44% των συμμετεχόντων πίστευαν πως οι προσπάθειες καταπολέμησης της απάτης από την εταιρεία τους δεν είχαν αυξηθεί, παρ' ότι αναμενόταν αύξηση των περιστατικών απάτης.

Σχετικά με το οικονομικό έγκλημα στις Ηνωμένες Πολιτείες (με πληθυσμό γύρω στα 310 εκατ. τον Ιούλιο του 2010), σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία του Υπουργείου Δικαιοσύνης: το 2007, 103.448 άτομα συνελήφθησαν και κατηγορήθηκαν για πλαστογραφία και παραχάραξη· 252.873 για απάτη (περιλαμβάνει την πλαστογραφία και την παραχάραξη)· και 22.301 για κατάχρηση. Η αποκόμιση χρημάτων, υπηρεσιών ή κάποιου άλλου οφέλους με εξαπάτηση αποτελεί μία μόνο μορφή οικονομικού εγκλήματος (βλ. παρακάτω). Στην Ελλάδα, με πληθυσμό 11 εκατ. περίπου, κατά το πρώτο ήμισυ του 2009 σημειώθηκαν 344 περιπτώσεις αποκόμισης χρημάτων κ.ά. με εξαπάτηση και 3.370 περιπτώσεις πλαστογραφίας.

Με βάση τα στατιστικά στοιχεία για σοβαρά ποινικά αδικήματα που καταγγέλλθηκαν το 2009 στην Αστυνομία της Κύπρου (με πληθυσμό 860.000 κατοίκων περίπου), υπήρξαν 843 περιπτώσεις πλαστογραφίας, 175 περιπτώσεις αποκόμισης χρημάτων κ.ά. με εξαπάτηση και 69 περιπτώσεις αποκόμισης χρημάτων κ.ά. με πλαστοπροσωπία. Επιπρόσθετα, ένα σημαντικό μέρος των οικονομικών εγκλημάτων δεν καταγγέλλεται στις αρχές.

Εξετάζοντας οποιαδήποτε στατιστικά στοιχεία οποιασδήποτε αστυνομίας για αδικήματα απάτης, χρειάζεται να έχουμε υπόψη μας ότι «η μέτρηση της απάτης είναι δύσκολη, αφού είναι γνωστό ότι ένα σημαντικό μέρος των περιστατικών δεν καταγγέλλεται στην αστυνομία» (Kershaw κ.ά., 2008: 106). Όπως μας υπενθυμίζει ο Maguire (2007: 258), τα επίσημα στατιστικά στοιχεία από εγκλήματα που έχουν κατα-

γραφεί από την αστυνομία επηρεάζονται από μια σειρά παραγόντων, και κατά συνέπεια έχουν τους περιορισμούς τους ως δείκτες του όγκου και του τύπου των εγκλημάτων στη διάρκεια του χρόνου. Σύμφωνα με τον Nelken (2007: 734), για να έχουμε ένα πιο ακριβές μέτρο του όγκου και των τύπων των εγκλημάτων λευκού κολάρου (συμπεριλαμβανομένων των οικονομικών εγκλημάτων), χρειάζεται:

- Να εφαρμόσουμε τη συμμετοχική παρατήρηση σε οργανισμούς που είναι γνωστό ότι διαπράττουν εγκλήματα λευκού κολάρου (π.χ., Nelken, 1983).
- Να χρησιμοποιήσουμε τα προφίλ γνωστών παραβατών, που περιέχουν περιγραφή του τρόπου με τον οποίο διέπραξαν συγκεκριμένα εγκλήματα λευκού κολάρου (Geis, 1968).
- Να παρατηρήσουμε και να πάρουμε συνεντεύξεις από μέλη υπηρεσιών οι οποίες παρακολουθούν και ερευνούν τα εγκλήματα λευκού κολάρου (π.χ., Carson, 1970, 1981).
- Να αναλύσουμε στοιχεία που αφορούν καταδικασμένους παραβάτες και να εντοπίσουμε τους τύπους ανθρώπων που διαπράττουν εγκλήματα λευκού κολάρου (π.χ., Weisburd και Waring, 2001).
- Να πάρουμε συνεντεύξεις από επιχειρηματίες (Braithwaite, 1984).
- Να ερευνήσουμε περιγραφές εγκλημάτων λευκού κολάρου από τα μέσα ενημέρωσης.

Όπως μας υπενθυμίζει ο γνωστός έλληνας εγκληματολόγος και καθηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών Νέστωρ Κουράκης (1998) στη δεύτερη έκδοση του βιβλίου του *Τα οικονομικά εγκλήματα*,³ καθώς οι άνθρωποι γίνονται πιο πολιτισμένοι, τα εγκλήματα βίας δίνουν τη θέση τους σε πιο «εκλεπτυσμένα» εγκλήματα, γνωστά και ως οικονομικά, τα οποία περιλαμβάνουν παραβάσεις όπως η παραγωγή ελαττωματικών προϊόντων, η πειρατεία μουσικής ή λογισμικού υπολογιστών, οι κλοπές από εργαζομένους, η ρύπανση

3. Βλ. επίσης την τρίτη έκδοση του ιδίου βιβλίου, Κουράκης, Ν. (2007). *Τα οικονομικά εγκλήματα*. Αθήνα: Α. Ν. Σάκκουλα.

του περιβάλλοντος, η φοροδιαφυγή, η εσωτερική πληροφόρηση στο χρηματιστήριο και οι παραβιάσεις του νόμου περί ανταγωνισμού.

Ο όρος «οικονομικό έγκλημα» είναι μέρος της ευρύτερης έννοιας του «εγκλήματος λευκού κολάρου». Μέχρι τη δεκαετία του 1930, οι εγκληματολόγοι ασχολούνταν κυρίως με το συμβατικό έγκλημα, δηλαδή το έγκλημα κατά προσώπων και ιδιοκτησίας από παραβάτες χαμηλής κοινωνικοοικονομικής τάξης, και με την παθολογία των εγκλημάτων. Ο αμερικανός κοινωνιολόγος/εγκληματολόγος Edwin Sutherland συντέινει σημαντικά στη μετατόπιση της προσοχής των εγκληματολόγων προς τα οικονομικά εγκλήματα που διαπράττονται από παραβάτες υψηλής κοινωνικοοικονομικής θέσης. Στις 27 Δεκεμβρίου του 1939, ο Sutherland εκφώνησε την προεδρική του ομιλία στην Αμερικανική Κοινωνιολογική Εταιρεία με θέμα την «Εγκληματικότητα λευκού κολάρου», διευρύνοντας έτσι το φάσμα της εγκληματολογικής έρευνας και τις εξηγήσεις της εγκληματικής συμπεριφοράς (βλ. Sutherland, 1940, 1949, 1961). Στο βιβλίο του που εκδόθηκε το 1949, όρισε το έγκλημα λευκού κολάρου ή *επαγγελματικό έγκλημα* ως «έγκλημα που διαπράττεται από ευυπόληπτο άτομο υψηλής κοινωνικής θέσης μέσα στο πλαίσιο της εργασίας του» (Williams, 2004: 55). Τέτοια εγκλήματα περιλαμβάνουν, για παράδειγμα, τη λειτουργία εργοστασίων που παραβιάζουν τους κανονισμούς ασφαλείας, την κλοπή σε βάρος του εργοδότη, την υπερχρέωση ενός εξωτερικού ελεγκτή σε βάρος του πελάτη του, λογιστικές ατασθαλίες, χρηματιστηριακά κέρδη από εσωτερική πληροφόρηση, την εξασφάλιση συμβάσεων με δωροδοκίες, τη χρέωση για υπηρεσίες που δεν παρασχέθηκαν ή για εργασίες που δεν πραγματοποιήθηκαν με τη χρήση εταιρειών «βιτρίνα», τη χρέωση προσωπικών δαπανών και υπηρεσιών του υπαλλήλου στην εταιρεία, τη δημιουργία καρτέλ ελέγχου των τιμών για μεγιστοποίηση των κερδών της εταιρείας ή τη δημιουργία ανύπαρκτων εργαζομένων με σκοπό τη μισθολογική απάτη. Με άλλα λόγια, το έγκλημα λευκού κολάρου μπορεί να περιλαμβάνει αδικήματα σε βάρος μιας εταιρείας ή «για το καλό» μιας εταιρείας, κάτι που είναι γνωστό ως «εταιρικό έγκλημα» (βλ. παρακάτω).

Ο ορισμός του Sutherland για το έγκλημα λευκού κολάρου και το επαγγελματικό έγκλημα καλύπτει τόσο εγκληματικές όσο και μη εγκληματικές συμπεριφορές. Έτσι, ο όρος έχει χρησιμοποιηθεί με

τρόπο που περιλαμβάνει παραβάσεις οι οποίες δεν αποτελούν ποινικά αδικήματα όπως και παραβάσεις που παραβιάζουν αστικές ή διοικητικές διατάξεις και μπορεί να τιμωρούνται με μη ποινικές κυρώσεις. Δεδομένου ότι η έννοια του εγκλήματος λευκού κολάρου εμπεριέχει έναν ορισμένο βαθμό ασάφειας, δεν είναι παράξενο το γεγονός ότι διαπιστώνεται η ύπαρξη μιας διαφωνίας ως προς την καλύτερη αντίδραση σε αυτό. Υπάρχει διαφωνία για το αν η έμφαση πρέπει να δίνεται στην αυτορρύθμιση (Stone, 1975)· στην αυστηρή τιμωρία όσων καταδικάζονται, η οποία, όπως υποστηρίζουν μερικοί, λειτουργεί αποτρεπτικά (Green, 1990)· στη διαπραγμάτευση με τον ένοχο έχοντας ως όπλο τις κατηγορίες που θα του απαγγελθούν και σκοπό την ανάκτηση του μεγαλύτερου μέρους των κλαπέντων χρημάτων· ή, τέλος, αν η έμφαση πρέπει να δίνεται στην εδραίωση της σωστής συνείδησης από τη διεύθυνση μιας εταιρείας ή υπηρεσίας, για παράδειγμα μιας κουλτούρας εταιρικής διακυβέρνησης.

Μερικοί συγγραφείς έχουν υποστηρίξει ότι η ποινική δικαιοσύνη δεν μπορεί να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά το έγκλημα λευκού κολάρου επειδή οι παραβάτες τιμωρούνται με «ποινές-χάδι» (Braithwaite και Geis, 1982· Klepper και Nagin, 1989⁴), οι οποίες δεν λειτουργούν αποτρεπτικά. Κατά συνέπεια, ο καλύτερος τρόπος περιορισμού των εγκλημάτων λευκού κολάρου δεν είναι η καταγγελία, η έρευνα, η απαγγελία κατηγοριών, η καταδίκη και η τιμωρία των ενόχων, αλλά η παροχή οικονομικών κινήτρων σε άτομα και εταιρείες, ώστε να συμμορφώνονται με το νόμο. Η αποτελεσματικότητα της προσέγγισης αυτορρύθμισης και συμμόρφωσης έχει αμφισβητηθεί από μερικούς συγγραφείς (π.χ., Siegel, 1993).

Ο γνωστός συγγραφέας για θέματα εγκλήματος λευκού κολάρου Nelken (2007: 758) τονίζει ότι η αλλαγή των αντιλήψεων και των τρόπων αντίδρασης απέναντι στα εγκλήματα λευκού κολάρου είναι ενδεικτική της μεταβαλλόμενης κοινωνικής δομής και ενισχύεται από την ποινικοποίηση στις ΗΠΑ στη δεκαετία του 1960 και τις επιθέσεις κατά της πολιτικής διαφθοράς στη δεκαετία του 1990.⁵

4. Παρατίθεται από τον Glick, 2005.

5. Ο Nelken (2007) παραθέτει τον Clarke (1990) και τους Calavita και Pontell (1992) αντίστοιχα.

Το άμεσο και παράπλευρο κόστος του οικονομικού εγκλήματος

Οι εγκληματολόγοι συμφωνούν γενικά ότι τα εγκλήματα λευκού κολάρου είναι σοβαρά και διάχυτα, ότι το οικονομικό τους κόστος επισκιάζει κατά πολύ εκείνο των κοινών εγκλημάτων και ότι συχνά εμπεριέχουν το στοιχείο της κατάχρησης της εμπιστοσύνης ανάμεσα στον εργοδότη και τον εργαζόμενο ή ανάμεσα σε μια εταιρεία και τους πελάτες της (ή τους δυνητικούς πελάτες της), υπονομεύοντας έτσι την εμπιστοσύνη, που είναι γενικά απαραίτητη για το εμπόριο και τη λειτουργία της κοινωνίας. Το ετήσιο κόστος μίας μόνο κατηγορίας εγκλημάτων λευκού κολάρου, της επαγγελματικής απάτης, έχει υπολογιστεί από την Ένωση Πιστοποιημένων Ελεγκτών κατά της Απάτης (Association of Certified Fraud Examiners – ACFE) στις ΗΠΑ ότι ανέρχεται σε 994 δισ. δολάρια (669 δισ. ευρώ⁶) ετησίως. Η εκτίμηση βασίζεται σε επισκόπηση της ACFE που πραγματοποιήθηκε το 2008 και περιλάμβανε 959 υποθέσεις οι οποίες διερευνήθηκαν από τα μέλη της από τον Ιανουάριο του 2006 έως το Φεβρουάριο του 2008. Το αστρονομικό κόστος του εγκλήματος λευκού κολάρου φαίνεται σε περιπτώσεις όπως η εταιρική απάτη που διαπράχθηκε από την Enron και η κλοπή 65 δισ. δολαρίων με μια «απάτη πυραμίδα» που διαπράχθηκε στις ΗΠΑ από τον Bernard Madoff (βλ. παρακάτω), έναν άνθρωπο που θεωρείτο ως ένας από τους στυλοβάτες του Χρηματιστηρίου της Νέας Υόρκης και του NASDAQ. Τέτοια εγκλήματα λευκού κολάρου, όπως η επαγγελματική απάτη, προκαλούν παράπλευρες ζημιές, όπως την πτώση των μετοχών της εταιρείας και την κάμψη του ηθικού των εργαζομένων, ενώ επηρεάζουν αρνητικά τη φήμη της εταιρείας, του εμπορικού της σήματος και τις επαγγελματικές της σχέσεις, συμπεριλαμβανομένων των σχέσεων με τις ρυθμιστικές αρχές (PwC, 2009).

6. Το όνομα «ευρώ» υιοθετήθηκε επίσημα στις 16 Δεκεμβρίου 1995. Το ευρώ εισήχθη στις παγκόσμιες οικονομικές αγορές ως λογιστικό νόμισμα την 1η Ιανουαρίου 1999, αντικαθιστώντας την προηγούμενη Ευρωπαϊκή Νομισματική Μονάδα (European Currency Unit – ECU) με αναλογία 1:1. Νομίσματα και χαρτονομίσματα του ευρώ άρχισαν να κυκλοφορούν την 1η Ιανουαρίου του 2002.

Το παράπλευρο κόστος του ελέγχου των οικονομικών εγκλημάτων

Οι Beasley κ.ά. (2010)⁷ δημοσίευσαν τη δεύτερη μελέτη τους με τίτλο *Fraudulent Financial Reporting: 1998-2007*, στην οποία εξέτασαν 350 φερόμενες περιπτώσεις λογιστικής απάτης που ερευνήθηκαν από την Αμερικανική Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς (Securities and Exchange Commission – SEC) μέσα σε αυτή τη δεκαετία. Διαπίστωσαν ότι η οικονομική απάτη στις αμερικανικές εισηγμένες εταιρείες συχνά οδηγεί σε χρεοκοπία, με άμεσες κυρώσεις για τα διοικητικά στελέχη και σημαντικές άμεσες απώλειες για τους μετόχους. Πιο συγκεκριμένα, ανέφεραν ότι η είδηση μιας φερόμενης απάτης προκάλεσε μια αφύσικη μέση μείωση της τιμής της μετοχής κατά 16,7% στις δύο ημέρες πριν και μετά την ανακοίνωση. Επιπλέον, σε εννέα από τις δέκα περιπτώσεις η SEC θεώρησε τον διευθύνοντα σύμβουλο ή τον γενικό οικονομικό διευθυντή ύποπτο ανάμειξης στην απάτη, ενώ εταιρείες που φαίνονταν να έχουν αναμειχθεί σε απάτη οδηγήθηκαν σε χρεοκοπία, με τις μετοχές τους να αποσύρονται από το χρηματιστήριο ή τα περιουσιακά τους στοιχεία να πωλούνται.

Μια γνωστή περίπτωση που δείχνει το παράπλευρο κόστος του οικονομικού εγκλήματος είναι εκείνη της Enron. Όταν το 2001 η Enron κήρυξε χρεοκοπία ύψους ενός τρισ. δολαρίων, τη μεγαλύτερη που είχε συμβεί ποτέ, χιλιάδες άτομα έχασαν τη θέση και τη σύνταξή τους, πέρα από τις απώλειες που υπέστησαν οι μέτοχοι (Nelken, 2007), με αποτέλεσμα το όνομα Enron να «έχει γίνει ένα σύμβολο για όλα τα μειονεκτήματα του αμερικανικού καπιταλισμού» (σ. 762). Τα οικονομικά εγκλήματα συχνά διαπράττονται από ισχυρά άτομα ή οργανισμούς, μέσα σε ένα πλαίσιο έλλειψης συμφωνίας σχετικά με τον «σωστό» τρόπο αντιμετώπισης των εγκλημάτων λευκού κολάρου και εκείνων που τα διαπράττουν (βλ. πιο πάνω). Η χρήση του ποινικού δικαίου για τον έλεγχο ισχυρών ατόμων και εταιρειών (δηλαδή ισχυρών οικονομικών συμφερόντων) συνοδεύεται από σοβαρές δυσκο-

7. Σε έρευνα για την COSO (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission).

λίες (δηλαδή, την ψήφιση νόμων που αποτελούν απειλή για σημαντικά οικονομικά συμφέροντα), ενώ δεν εξασφαλίζει την αποφυγή του παράπλευρου κόστους, όπως τη μείωση των θέσεων εργασίας, τις αρνητικές επιπτώσεις για τα θύματα ή τους καταναλωτές γενικά και την κάμψη της εθνικής και διεθνούς επιχειρηματικής ανταγωνιστικότητας (Nelken, 2007: 761).

Πολλοί ερευνητές έχουν ασχοληθεί με μια πολύ συνηθισμένη μορφή οικονομικού εγκλήματος, την απάτη. Έχουν πραγματοποιηθεί μελέτες θυματοποίησης από απάτη, οι οποίες προσπαθούν να προσδιορίσουν το κόστος της. Η ACFE (2010: 8) εκτιμά ότι οι ζημιές από επαγγελματική απάτη στις ΗΠΑ ανέρχονται στο 5% του ετήσιου τζίρου μιας εταιρείας ή του εκτιμώμενου Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος της χώρας. Έχουν υπολογίσει ότι το διεθνές κόστος της επαγγελματικής απάτης με βάση το Ακαθάριστο Παγκόσμιο Προϊόν (Gross World Product 2009) είναι \$2,9 τρισ. (€2,3 τρισ.) (ACFE, 2010). Βλέπουμε ότι ο κίνδυνος πρόκλησης σημαντικών ζημιών από τη διενέργεια απάτης είναι πιθανός εφόσον οι εταιρείες δεν προβαίνουν στην εφαρμογή πιο αποτελεσματικών διαδικασιών για την αποτροπή / τον περιορισμό του κινδύνου διενέργειας απάτης. Στην έρευνα της Ernst & Young (2009) διαπιστώθηκε ότι το 76% των συμμετεχόντων από την Ελλάδα αναμένουν να αυξηθούν τα κρούσματα απάτης, ενώ το 50% δήλωσαν ότι οι προσπάθειες της εταιρείας τους για καταπολέμηση της απάτης έχουν αυξηθεί τα τελευταία χρόνια.

Οι Levi και Burrows (2008) ανέφεραν ότι στο Ηνωμένο Βασίλειο το 2005:

- Οι ζημιές από απάτη στον τομέα των οικονομικών υπηρεσιών υπολογίζονται σε 1.005 δισ. λίρες (1.478 δισ. ευρώ).
- Οι ζημιές από απάτη σε επιχειρήσεις άλλων τομέων εκτός των οικονομικών υπηρεσιών υπολογίζονται σε 0,934 δισ. λίρες (1.382 δισ. ευρώ).
- Οι ζημιές από απάτη σε βάρος ατόμων υπολογίζονται σε 2,75 δισ. λίρες (4,07 δισ. ευρώ).
- Οι ζημιές από απάτη στον δημόσιο τομέα υπολογίζονται συντηρητικά σε 6.434 δισ. λίρες (9.522 δισ. ευρώ).
- Για τους δημόσιους οργανισμούς σε τοπικό επίπεδο, οι ζημιές υπολογίζονται συντηρητικά σε 0,04 δισ. λίρες (0,06 δισ. ευρώ).

Όμως οι Levi και Burrows (2008) αναφέρουν ότι οι περισσότερες ζημιές δεν περιλαμβάνουν το κόστος της αποτροπής των περιστατικών απάτης και της ανταπόκρισης σε αυτά. Ανέφεραν ότι το 2005 το κόστος για τη λήψη μέτρων κατά της απάτης ήταν τουλάχιστον 12,98 δισ. στερλίνες (19,21 δισ. ευρώ). Επιπλέον, το γνωστό ιδιωτικό και δημόσιο κόστος των ενεργειών κατά της απάτης τόσο πριν όσο και μετά το συμβάν ανερχόταν σε 0,937 δισ. στερλίνες (1,38 δισ. ευρώ). Έτσι, το συνολικό κόστος για τον τομέα φθάνει τα 13,9 δισ. στερλίνες (20,57 δισ. ευρώ).

Αν θεωρήσουμε ότι οι περισσότερες εκτιμήσεις του κόστους της απάτης αντιπροσωπεύουν το 5% του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος μιας χώρας, όπως δέχεται η ACFE (βλ. παραπάνω), τότε η απάτη στην Κύπρο και την Ελλάδα με βάση τα στατιστικά στοιχεία του 2009 (Global Finance, 2010) είναι 800 εκατ. ευρώ και 13 δισ. ευρώ αντίστοιχα.⁸ Σε αντίθεση με το Ηνωμένο Βασίλειο, το οποίο δημοσιοποιεί το κόστος της ποινικής δικαιοσύνης (Harries, 1999), στην Κύπρο αυτές οι πληροφορίες δεν είναι διαθέσιμες. Για παράδειγμα, ο Harries (1999) δήλωσε ότι για την περίοδο 1997-1998 οι περιπτώσεις απάτης ή πλαστογραφίας στα κακουργιοδικεία της Αγγλίας (Crown Court) κόστισαν κατά μέσο όρο 5.750 στερλίνες για τις υποθέσεις στις οποίες ο κατηγορούμενος αναγνώρισε την ενοχή του και 71.550 στερλίνες για τις υποθέσεις στις οποίες ο κατηγορούμενος δήλωσε αθώος. Η Κραμβιά-Καπαρδή, σε μια προσπάθεια να προσδιορίσει το οικονομικό κόστος του εγκλήματος λευκού κολάρου στο κράτος και τους φορολογουμένους, επέλεξε από το αρχείο της Υπηρεσίας Καταπολέμησης της Απάτης της Κυπριακής Αστυνομίας πέντε οικονομικές απάτες, διαφορετικού τύπου, που η υπηρεσία ερευνούσε ή είχε ερευνήσει στο παρελθόν, και προσδιόρισε το κόστος: (α) της έρευνας, (β) της ποινικής δίωξης, (γ) του δικαστικού συστήματος, (δ) της φυλάκισης αν ο δράστης φυλακίστηκε.⁹

8. Το 2009 το ΑΕΠ της Κύπρου ήταν 16 δισ. ενώ της Ελλάδας 260 δισ. ευρώ.

9. Δυστυχώς, δεν κατέστη δυνατή η σύγκριση του νομικού κόστους των υποθέσεων απάτης με εκείνο άλλων ποινικών υποθέσεων, όπως ο φόνος.